

İtalyan İrredentizmi ve Güney Tirol Sorunu

Gökberk YÜCEL*
Fatih DOĞAN**

Öz

Bu çalışmada İtalya ile Avusturya arasındaki ihtilaflı bir bölgeyi ihtiva eden Güney Tirol Sorunu, İtalya'nın irredentist politikaları bağlamında ele alınmıştır. Bu noktada İtalya'nın irredentist politikaları dönemin şartları ve siyasi iklime göre nasıl ve hangi araçlar kullanılarak gelişmiştir sorusuna cevap aranmıştır. Tarihsel analiz metodunun kullanıldığı çalışmada İtalyan irredentizminin Güney Tirol'a yansımaları iki başlıkta değerlendirilmiştir: Birinci başlıkta ilhak ve sonrasında İtalya'daki Faşist yönetimin bölgeye yönelik irredentist politikalarının nasıl oluştuğu; ikinci başlıkta ise, İkinci Cihan Harbi sonrası dönemde İtalya'nın Güney Tirol'e yönelik kazanımlarını korumaya matuf politikaları mercek altına alınmıştır. Sonuç itibarıyla İtalya, Birinci Cihan Harbi esnasında uluslararası politikadaki güç dengesini de gözeterek ilhakı realist bir zeminde gerçekleştirmiştir. İki savaş arası dönemde ise bölgede İtalyanlaştırma politikaları, faşist rejimin uygulamaları doğrultusunda ivme kazanmıştır. Post irredentist dönem olarak İkinci Cihan Harbi sonrasında ise, Avusturya'nın etkinliğini artırarak bölgedeki sorunları uluslararası arenaya taşımaya, İtalyan politikalarını korumacı bir pozisyonda şekillendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İrredentizm, İtalyan Milliyetçiliği, Güney Tirol

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Italian Irredentism and The South Tyrolian Problem

Abstract

This study discusses the South Tyrolean problem, which refers to a disputed region between Italy and Austria, in the context of Italy's irredentist policies. An answer to the question of how and by which tools Italy's irredentist policies developed in line with the conditions of the period and the political climate was sought. The historical analysis method was adopted and the Italian irredentism and its reflections on South Tyrol were evaluated on two grounds. First, the formation of the irredentist policies of the Fascist administration in Italy towards the region after the annexation were examined. Second, the policies to protect Italy's gains in South Tyrol in the post-World War II period were studied. It was concluded that Italy acted according to the balance of power in international politics and carried out the annexation on a realistic basis. As a post irredentist term, after the Second World War, Austria, increased its effectiveness, brought the problems in the region to the international arena, which led the Italians to adopt a protective position.

Keywords: Irredentism, Italian Nationalism, South Tyrol

Article Type: Research Article

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Merzifon İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gokberk.yucel@amasya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0299-1722.

** Dr., Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, fatih.dogan@ytb.gov.tr, ORCID ID: 0000-0003-0185-3243.

1. GİRİŞ

Güney Tirol, 7.397, 68 km²'lik yüzölçümü ve “Trentino - Alto Adige (Almanca Südtirol)” ismiyle İtalya'nın en kuzey eyaletidir. 2020 yılının verilerine göre nüfusu 533.439 (Statistisches Jahrbuch für Südtirol, 2020: 88) olan bölgenin güneyinde Veneto bölgesi, kuzeyinde Avusturya egemenliğinde Tirol eyaleti, batısında Grioni kantonu bulunmaktadır.

1363 yılından beri Almanca konuşulan Tirol, her dönem “Habsburg Evi”ne ait olmuştur. Dolayısıyla Brenner Geçidi'nin kuzeyi ve güneyi, büyük çoğunluğu dil ve kültür olarak türdeş insanların yaşadığı etno-kültürel bir yapıyı ihtiva etmiştir (Wolf, 1972: 1). Avusturya- Macaristan İmparatorluğu dönemindeki 27.000 km²'lik büyük bir alana tekabül eden bölge, bugünkü özerk Bolzano ve Trento eyaletlerinin yanı sıra tüm Tirol eyaletini içermiştir (Von Hartungen, 2002: 3). Bölge'nin güney kısmını teşkil eden Güney Tirol'un kaderi, Birinci Cihan Harbi sonrasında değişmiştir. Harp sonrası İtalyanların yürüttüğü askerî operasyon ve diplomasiyle herhangi bir referanduma tabi tutulmaksızın Güney Tirol İtalyan egemenliğine geçmiştir. Bölgenin İtalya tarafından ilhakinin temelinde ise, İtalyan İrredentizminin politik izleri mevcuttur.

1861 yılında İtalyan Krallığı'nın kurulması ile ulusal birliğinin tesis edilmesinde önemli bir merhaleyi kateden İtalya'da, devamında gelişen “irredentist milliyetçilik” bağlamında farklı coğrafyalarda yaşayan İtalyanların anavatana eklenerek siyasî olarak birleştiği “Büyük İtalya” ideali ortaya çıkmıştır (Mikl-Horke, 2001: 77).¹ Bu yönüyle sınırları tam olarak belirli olmasa da İtalyanca konuşulan tüm bölgelerin yeniden kazanılmasına yönelik önce kültürel, sonrasında ilhaka menbi askerî politikalar İtalya tarafından hayata geçirilmiştir. O dönem İtalya sınırları içerisinde olmayan Güney Tirol bölgesinde ileride yaşanacak anlaşmazlıkların temelinde de söz konusu irredentist politikalar ve İtalya'nın bölgeyi ilhakı etkili olmuştur.

Bu çalışmada İtalya ile Avusturya arasında ihtilafli bir bölge konumunda olan Güney Tirol sorunu, İtalya'nın irredentizm politikaları bağlamında incelenecektir. Sorunun bir diğer tarafı olan Avusturya'nın siyasî pozisyonuna ve tutumuna, İtalyan politikalarını etkilediği ölçüde değinilecektir. Güney Tirol sorununa ilişkin sorunu tek başına ele alan çalışmanın Türkçe akademik literatürde olmaması, çalışmanın özgünlüğü açısından önem arz etmektedir. Çalışmada tarihî olayların dönemin aktörleri, siyasî atmosferi ve siyasî karar alma sürecine ve konjonktüre yön veren olgular çerçevesinde incelenmesini sağlayan tarihsel analiz metodu kullanılmıştır. Bu vesileyle ilk olarak irredentizm kavramı, teorik zemini ve farklı fraksiyonlarıyla ele alınmıştır. Daha sonrasında Güney Tirol sorununa iki farklı dönemde odaklanılmıştır. Birinci dönem, İtalyan irredentizminin Güney Tirol'ü ilhakı ve bölgede İtalyan nüfusunu, dil ve kültür varlığını tahkim ettiği Faşist İtalya dönemdir. İkinci dönem ise, İtalya'nın Güney Tirol'e ilişkin kazanımlarını korumaya çalıştığı ve bu sebeple Uluslararası alanda Avusturya'ya karşı verdiği siyasî/diplomatik mücadeleyi ihtiva eden post irredentist dönemdir.

2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE: İRREDENTİZM

İrredentizm, kavramsal olarak İtalyaca “irredento” kelimesinden gelmekte olup; “kurtarılmamış (unredeemed)” şeklinde tabir edilmektedir (Ambrosio, 2016: 1; Encyclopedia of Nationalism, 2001: 246). İrredentizm, parçalanmış aile üyelerinin tek bir çatı altında birleşmesi gayesine dayanması bağlamında “panist hareketler” olarak milliyetçiliğin (Füzesi, 2006: 36); bu hareketlerin yarattığı etnik çatışmalar sebebiyle de uluslararası politikanın konularını teşkil etmiştir (Ambrosio, 2016: 1). Bu bağlamda bir toprak parçası üzerindeki siyasî egemenlik iddiası ve bu iddia müstenit egemenliğin değişim talebini ihtiva etmektedir. Bu talep, bir devletin başka devletlerin topraklarında yaşayan etnik

¹ Yine aynı dönemde Avusturya'da da anayasanın kabulü ile anayasal yönetime geçiş denemeleri yaşanmıştır. Her iki ülke açısından da yeni bir döneme işaret eden bu süreç, başta Avusturya'da olmak üzere bir kısım siyasal ve sosyal hakların elde edilmesine de zemin hazırlamıştır (Kuprian, 2009: 15-16).

akrabalarını kurtararak ilgili toprakların kendi devletiyle ve anavatanla bütünleşmesi bağlamında milliyetçi bir retoriğin kullanımını da beraberinde getirmektedir.

Tarihî topraklar, etnik akrabalık ve kültürel varlık irredentizmin milliyetçi retoriğinde ve siyasî egemenlik iddiasında üçlü sac ayağını oluşturmaktadır (Encyclopedia of Nationalism, 2001: 247). Bu üç unsur aynı zamanda anavatan dışındaki soydaşların, anavatana kalıtılması hususunda politik seferberliği tahkim eder. Tarihî toprakların temel unsuru, hafıza – mekân terkiplerinden oluşan milli biyografik hikâyenin yazımıdır. Anthony Smith (1999: 149), modernleşmenin ve endüstriyelleşmenin sosyo-politik formu olarak telakki edilen devlet merkezli milli kimlik anlayışını savunanların, milletlerin biyografik hikâyelerinin bir parçası olan ata toprakları gerçeğini ihmal ettiklerini ifade etmiştir. Zira O'na göre; siyasî egemenliğin muayyen hatlarıyla hudutları belirlenmiş olan ülke kavramı, milletlerin atadan kalma topraklar (fatherland) farkındalığıyla oluşan duygusal motivasyonlarıyla genişler ve içerik kazanır. Bu bağlamda biyografik hikâyenin koparılmış cüzlerinin tamamlandığı etnik mekanlar, tarihî ve kültürel kimliğin bir parçası olarak kültürel sürekliliğin sağlanmasında ve etnik birliğin tesis edilmesinde önemli bir rol oynar (Smith, 1999: 150). Bununla beraber John Armstrong (1982: 16), toplulukların kimlik bilincinin oluşmasında, tarihî topraklar ile bugün arasında köprü vazifesi gören sosyal hafızaya dikkat çeker. Milletler, bugünkü birlikteliklerini geçmişin izleri borçludur ve o izleri “nostaljik” alıntılarla tarihî hafıza ve mekanlarda ararlar (Armstrong, 1982: 17-18). Dolayısıyla tarihî topraklar, Smith (1999: 150-152) tarafından geçmişe dair duygusal yoğunluğun ve beklentilerin karşılığı olarak “romantik mekanlar (poetic landscape)” ve onun biricik, özgün ve dokunulmaz anılarla somut izdüşümü olan “kutsal topraklar (sacred territories)” şeklinde tanımlanırken; John Armstrong (1982: 16, 23) tarafından milli biyografilerin seçici kesitlerinden oluşan ve milli hisleri konsolide eden “nostaljik mekanlar (nostalgia landscape)” ve milletlerin çekirdeğini oluşturan etnik kökenlerin doğduğu ve izlerinin bulunduğu “embriyonik topraklar” olarak ifade edilmiştir.

İrredentist politikaların tarihî coğrafya iddialarında etnik cemaatler ve akrabalık bir diğer faktör olarak görülebilir. Modernist (araşsalıcı) ekol, pre-modern döneme ait etnik toplulukları, tarihin zaman aşımına uğramış, arkaik ve kabile ilişkileri olarak izah ederek modern milletlerin harcında önemli bir faktör olarak görmemişlerdir. Örneğin Benedict Anderson (2006: 6-7), kapitalizm sürecinde yazılı/resmi dilin yaygınlaştığını, bilvesile milli kimliklerin kültürel ve teritoryal olarak tahayyül edildiğini savunurken; Ernest Gellner (1983: 54- 58), endüstriyelleşme ile sanayi kentlerinde oluşan üst kültüre dikkat çekmiştir. John Breuilly (1993: 2-11), özellikle Avrupa devletlerinde milli kimlikleri bütün türevleriyle oluşumunu ulus devletlerin çatısı altında siyasî bir projenin izdüşümü olarak teorize ederken; Paul Brass (1991: 13-17), seçkinlerin lokomotif görevi üstlendiği milliyetçilik hareketleri ile devlet ve milletin oluştuğunu serdetmiştir. Dolayısıyla milli kimliğin inşasında pre-modern döneme ait sosyolojik yapıların ihmal, statik ve indirgemeci bir yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ihmal, dil, folklor, semboller ve ritüeller gibi milletlerin çekirdek ve süreklilik (longue durée) arz eden unsurlarının farkındalığı üzerinden aşılmaya çalışılmıştır (Smith, 2017: 37 -38). Köken ile ilişkililik bağlamında etnik çekirdek arayışı, toplumsal ve siyasî izlerin sürülmesinde ön plana çıkarılmıştır. Mamafih etnik çekirdekler, sosyal gerçekliğe tekabülîyetinden ziyade “soydaşlık” paydasına duyulan inançtan beslenmektedir. Dolayısıyla irredentist politikaların etnik akrabalıklar üzerinden öne sürdüğü, etnik çekirdek paydasında türdeşlik iddiası ve etno-genesisin ortaya çıkartılmasıdır. Etno genesis, bir taraftan türdeşlik iddiasını tahkim ederken diğer taraftan etnik akrabalar arasında iletişim ağını oluşturmaktadır (Smith, 2017: 67-68).

Etnik akrabalık ağının tahayyülü ya da kurgusalılığı, siyasî kadrolar tarafından ustaca işlendiği ve anavatanda yaşayan kitleleri mobilize ettiği ölçüde inançsal bir gerçekliğe dönüşmektedir. Bu bağlamda anavatandan kopuk yaşayan etnik akrabalar, “kurtarılmayı” bekleyen mağdur kitleler olarak telakki edilecek, böylece milletin kaderdaşlık ağı anavatan sınırlarını aşarak kurtarılmayı bekleyen toprakları kapsayacak şekilde yeniden genişleyecektir. Bu husus bir nevi geçmişin izlerinin ilizyonist

bir projeksiyonla geleceğe yansıtılmasıdır. Dolayısıyla irredentist politikalarda, anavatanın dışında yaşayan etnik akrabaların kültürel varlığı üçüncü faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel varlık, anavatan dışındaki etnik akrabalarla dil, gelenek, gündelik yaşam ve kılık-kıyafet, müzik, yeme-içme gibi maddi kültür unsurlarının benzerlik taşıdığı kabulüne dayanmaktadır. Kültürel varlık, etno-genesis restorasyon sürecine katkı sağladığı gibi kimliksel canlanmayı, dinamizmi ve homojeniteyi içermektedir (Smith, 2017: 53-55). Ernest Gellner (1983: 39) kültürel homojenleşmenin milliyetçiliğin talepleri doğrultusunda şekillendiğini ifade eder ve ekler "... homojenleştirme kaçınılmaz olarak yüze milliyetçilik suretinde vurur." Gellner'den mülhem anavatan dışında yaşayan etnik paydaşlar arasında kültürel canlanma ve dinamizm, politika yapıcılarının yönlendirmeleriyle irredentist politikalar olarak yüze vurur denilebilir. Dolayısıyla homojenleştirilmiş yeni kültürel formlar, eski kültürel yapılarıyla bağlantılı olmasa da kurgulanmış ve inandırılmış göç hikayeleri, güvensiz öteki algılarıyla irredentist politikalara dönüşmüştür (Gellner, 1983: 66, 98).

Bir devletin irredentist iddiaları içsel dinamikler ve toplumsal ikna dışında uluslararası politikanın konjontürüne göre de şekillenmektedir. Bu bağlamda irredantizm politikaları uygulama alanları, uluslararası sistemin yapısına göre farklı yaklaşımlar içermektedir. Thomas Ambrosio bu yaklaşımları beş başlıkta incelemiştir (2016: 2-4): Birincisi, self determinasyon ilkesinin işletilmesiyle egemen devlet ile hedefteki bölgenin koparılmasıyla ilgili yapısal yaklaşımdır. İkincisi, irredentist devlet ile hedef devlet arasında uluslararası konjontüre de bağlı olarak oluşan görece güç dengesidir ki bu husus irredentist iddiaların realist bir çerçevede değerlendirilmesidir.² Üçüncüsü irredentist politikaların karar alma süreçlerini içeren ve genelde iç politikada yansımaları görülen rasyonel seçim hesaplamalarıdır. Rasyonel seçim hesaplamaları, iktidarların içeride oluşan muhalif hareketlere karşı koymak adına irredentist söylemi araç olarak kullanarak siyasî rakiplerini saf dışı bırakmak ya da toplumun dikkatini iç sorunlardan dış sorunlara çekerek oluşan güven kaybını engellemek adına yapılmaktadır. Dördüncüsü, rejim tiplerine ve demografik yapıya göre yapılan değerlendirmedir. Rejim tiplerinde; demokratik rejimlerin irredentist eğilimleri azalma gösterirken otoriter rejimlerin daha saldırgan bir politika izlediği varsayılmaktadır. Bununla beraber etnik olarak homojen topluluklarda irredentist eğilimler daha güçlü iken, çok etnili toplumlarda irredentist politik söylem azalma göstermektedir.³ Beşincisi irredentizmin sosyal inşacılık (konstruktivizm) bağlamında kendisine meşruiyet alanı yaratmasıdır. Bu noktada milli kimliğin sivil bir alanda inşa edilmesi, egemen devletin içindeki farklı etnik unsurların karşı irredentist politikaları etkisiz hale getireceği varsayılmaktadır. Buna mukabil milli kimliğin etnik temelde belirlenmesi, egemen devletin içerisindeki diğer etnik unsurların anavatanla birleşme arzularını güçlendirecektir. Bir diğer husus, kimliğin ötekine karşı konumuna göre irredentist politikaların zayıflaması ya da güçlenmesidir. Örneğin Sırbistan'da Sırp kimliğinin İslam karşıtı konumu, Sırbistan'ın Bosna Hersek'teki irredentist politikalarını alevlendirici bir rol oynamıştır. Buna mukabil İkinci Cihan Harbi sonrası Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı'nın kurulması ve Almanya'nın bu teşkilatın kurucuları arasında yer alması, Alman irredentizmini baskılamıştır.

Milliyetçiliğin dil ve düşünce biçimiyle iyi tasarlanmış bir söylem (diskur); bağımsızlık, katılım ve belirli bir toprak parçasıyla birleşme ya da ondan ayrılma noktasında sosyal hareketliliği ve devlet politikalarını belirleyen bir proje; siyasî ve kültürel ideolojilerle tahkim edilmiş, ekseriye bir ulusun biricikliğini ve üstünlüğünü belirten bir *-doktriner-* bir değerlendirme olduğundan hareketle (Calhoun,

² Macaristan'ın 1920 Trianon Antlaşması'nı tersine çevirmek adına İkinci Cihan Harbi esnasında Slovakya, Romanya ve Yugoslavya'daki toprakları geri alma girişimi, örnek olarak gösterilebilir. Bununla beraber Sırbistan ile Arnavutluk arasındaki Kosova Mücadelesi (Ambrosio, 2016: 1-2), hem uluslararası güç dengelerinin gözetilmesi hem de demokrafik homojenlik ve tarihi topraklar iddiasıyla irredentizmin bir diğer örneğidir.

³ Örnek olarak Rumence konuşan ve Ortodoks inancıyla birbirine bağlı Romanya, Moldova ve Transilvanya'nın Romanya çatısı altında birleşmesi verilebilir. Romanya ve Transilvanya birleşmesi başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Romanya ve Moldova'daki milliyetçi gruplar da Moldova'nın Romanya ile birleşerek Büyük Romanya'nın oluşması fikrine sahiplerdir (Encyclopedia of Nationalism, 2001: 247).

1997:6), irredentist politikalar özellikle iç politika ve dış politikada, siyasî otoritenin muhayyilesinden oluşan, iyi kurgulanmış bir söylem, ideoloji ve eylem bütünlüğüne dayanmaktadır. Bu bağlamda devletler, irredentist iddialarını hem iç kamuoyunda hem de uluslararası politikada meşrulaştırma adına yukarıda bahsedilen irredentist politikaları eklektik olarak uygulayabilirler.

3. İTALYAN İRREDENTİZMİ VE GÜNEY TİROL'ÜN İLHAKI

“Tanrı sizin çevrenize yüce ve tartışılmaz sınırlar çizmiştir. Bir yanda Avrupa'nın en yüksek dağları olan Alpler; diğer tarafta deniz, uçsuz bucaksız deniz. Bu sınıra kadar diliniz konuşulur ve anlaşılır; bunun ötesinde hiçbir hakkınız yok.”⁴

Giuseppe Mazzini

1848 yılında Avrupa'da monarşilere karşı gelişen liberal devrimler İtalya'da da özgürlükçü ve milliyetçi hareketlerin doğmasına yol açmıştır. 1850'ler ve 1860'lar boyunca milliyetçi hareketler Giuseppe Mazzini, Kont Camillo di Cavour ve Giuseppe Garibaldi'nin oluşturduğu “Genç İtalyanlar” öncülüğünde İtalya'nın ulusal birliğinin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Öncelikle Kuzey ve merkez İtalya'nın birleşmesi daha sonrasında ise Güney bölgesinin katılımıyla İtalya, Şubat 1961'de II. Victor Emmanuel'in kral ilan edilmesi ve Roma, Venedik dışında bütün ülkeyi temsilen oluşturulan parlamentosuyla birliğini tamamlamıştır (Encyclopedia of Nationalism, 2001: 247-248). 1866 yılına gelindiğinde Avusturya'ya karşı Prusya ile kurulan ittifak doğrultusunda Venedik bölgesi İtalya'ya katılmıştır. Son olarak Prusya'nın Napolyon'u mağlup etmesiyle birlikte Fransa korumasında olan Roma Papalık Devleti de Krallığa dahil edilmiştir (Özmen, 2020: 144; Encyclopedia of Nationalism, 2001: 248).

20. yüzyıla kadar İtalya'nın doğu ve kuzey sınırlarına ilişkin irredentist iddialar, dil ve folklorik araştırmalar şeklinde başlamıştır. Lakin Güney Tirol bölgesine ilişkin argümanlar, tarihî topraklar zemininde şekillenmiştir. Çünkü, çoğunluğunun Almanca ve Slavik dillerin oluşturduğu bölgede İtalyanca azınlık dili olarak kalmıştır (Van Hout, 2020: 664). Dolayısıyla kadim İtalyan topraklarının kurtarılmamış bölgesi olarak görülen Güney Tirol'ün kültürü, tarihi, coğrafyası ve demografik yapısı üzerine incelemeler yapmak için 1872'de Società Alpina del Trentino -SAT (Trentino Alpleri Derneği) ve aynı zamanda 1877-1885 yıllarında Società in pro dell'Italia Irredenta - SPII (İtalyan İrredentasi Derneği, daha sonrasında 1885'de ismi Società Pro Patria olarak değişen) dernekleri kurulmuştur (Van Hout, 2020: 665). İlaveten “İtalyan dilini ve kültürünü korumak ve yaymak, İtalya dışında yaşayan İtalyanların anavatanla olan manevi bağlarını canlandırmak” amacıyla 1889'da Giosue Carducci tarafından Società Dante Alighieri (Dante Alighieri Derneği) kurulmuş ve dernek, 1893'te Kraliyet kararıyla resmîyet kazanmıştır.⁵ Dernek, anavatan sınırları dışında kalan bölgelerde İtalyan okulları, kütüphaneleri, dergiler ve gazeteler kurarak ve yerel seçimlerde İtalyan yanlısı partileri destekleyerek İtalyan irredentizmin politik vücut kazanmasına yardımcı olmuştur (Van Hout, 2020: 665).

Birinci Cihan Harbi atmosferine gelindiğinde “la Grande Italia”yı inşa etmek adına İtalyan irredentizmi, emperyalist politikalarla birleşmiştir.⁶ Gabriele D'Annunzio ve Roma İmparatorluğu'nun ihtişamlı günlerine dönmeyi hedefleyen Enrico Corradini, ulusal birlik, disiplin ve itaat duygularını ön plana çıkaran bir politik atmosfer inşa etmişlerdir. Aralarında devrim ve fütürizmden ilham almış pek çok şair, yazar ve sanatçı da İtalya'nın irredentizmine destek vermiştir. Güney Tirol bölgesi ve Fiume

⁴ Mazzini'nin bu sözü için bkz. Van Hout, 2020: 664.

⁵ Derneğin kuruluş amaçları ve tüzüğü hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://ladante.it/chi-siamo/la-societa-dante-alighieri.html>, (17.01.2022).

⁶ Zira İtalya, 1911'de Trablusgarb bölgesine saldırmış ve 1912'de bu bölgeyi ve on iki adayı egemenliğine dahil etmiştir. Geniş bilgi için bkz. Cengizer, 2017: 160, 187-188.

şehri (1919-1920) bu atmosferde ilhak edilmiştir (Encyclopedia of Nationalism, 2001: 248; Van hout, 2020: 666).

3.1. İlhaka Giden Süreç: Birinci Cihan Harbi

Birinci Cihan Harbi başlangıcında ittifak kuvvetleri safhında yer almasına karşın daha sonrasında İtilaf Devletleri'nin safhına geçme kararı alan İtalya, İtilaf Devletleri'yle yürütmüş olduğu müzakereler neticesinde 1915 yılında Londra'da gizli bir anlaşmayla Güney Tirol bölgesine ilişkin pek çok imtiyazlar elde etmiştir (Van Hout, 2020: 666). Harbin nihayetinde 11 Kasım 1918'de İmparator Karl'ın Avusturya üzerindeki egemenlik haklarını kullanmaktan vazgeçmesi ve Habsburg monarşisinin resmen son ermesiyle Güney Tirol bölgesi İtalya tarafından işgal edilmiş (Springenschmid, 1971: 19), bölgenin Kasım 1918'den Temmuz 1919'a kadar askeri bir hükümet tarafından yönetilmesi kararı alınmıştır. General Guglielmo Pecori-Giraldi, 1919 tarihine kadar bir Alman toprağı olarak kabul edilen Güney Tirol bölgesine askeri vali olarak atanmıştır (Steininger, 1997: 17). Bununla beraber İtilaf Devletleri ile Avusturya arasında imzalanan Saint-Germain anlaşması, Güney Tirol bölgesinin kaderinin belirlenmesinde de büyük rol oynamıştır. O dönem İtalyan delegasyonunda yer alan Ettore Tolomei'nin de girişimleri sonucu Güney Tirol bölgesi 10 Ekim 1920'de İtalya tarafından resmen ilhak edilmiştir (Crepaz, 2016: 69-70).

Bölgenin İtalyan hakimiyetine girmesi ve Almanca konuşan Güney Tirollülerin siyasî ve sosyal haklarının ellerinden alınması, Alman topluluklarının hak arayışlarını belirli bir çatı altında sürdürmeleri kararını almalarına neden olmuştur. Bu amaçla farklı politik görüşlerden bir araya gelen Almanlar, 1918'de Alman Birliği'ni (Deutschen Verband) kurarak sorunların çözümüne yönelik İtalya ile müzakere etme yolunu seçmişlerdir. Aralık 1919'da 18 maddelik bir bildiri hazırlayan Birlik, bölgenin özerkliğini talep eden ilk taslak metni hazırlanmıştır (Steininger, 1997: 44). Güney Tirol bölgesinde Alman yer isimlerinin yeniden kullanılmasından, bölgenin kendi eyalet parlamentosuna sahip olmasına kadar bir dizi siyasal ve sosyal hakkın talep edildiği bu metin, İtalyan milliyetçileri tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu bildirin bir ayaklanma olduğunu savunan milliyetçiler, Alman Birliği'nin taleplerini geri çevirmişlerdir (Steininger, 1997: 44-45).

Alman Birliği'nin taleplerinin İtalya tarafından geri çevrilmesi, Güney Tirol bölgesinde kitlesel protestoların düzenlenmesine neden olmuştur. 13 Haziran 1920 tarihinde "İsa'nın Kutsal Kalbi" adına, Güney Tirol'ün dağlık bölgelerinde ateş yakılmasının istendiği broşürler dağıtılmıştır. İtalyanlar söz konusu protesto eylemlerini İtalyan devletine karşı bir ayaklanma olarak algılamış ve bölgeye askerî takviyeler göndererek gösterilere katılanları hapis cezasına çarptırmışlardır (Althaus, 12.06.2021). İtalya'da faşist yönetimin idareyi ele geçirmesini mütakip, Güney Tirol bölgesi de bu rejimden doğrudan etkilenmiştir. Yeni rejim almış olduğu kararla Alman Birliği'ni idarî yönetimini feshedilerek kapatmıştır (Steininger, 1997: 52).

3.2. Faşist İtalya Dönemi: Güney Tirol'da "İtalyanlaştırma" Politikaları

İtalya'nın egemenliği altındaki Güney Tirol bölgesinde, 1919 yılından itibaren dışarıya karşı izolasyon politikaları uygulamaya koyulmuştur. Bölgede Alman varlığının görmezden geldiği bu dönemde, Avusturya gazetelerinin bölgeye sokulması ve bu tarihe kadar kullanımda olan Avusturya yerel parasının kullanımı yasaklanmıştır. Daha önce kamu görevinde bulunan Almanların yetkileri ellerinden alınarak, eski yönetim tasfiye edilmiştir. Yine başta tarih dersi olmak üzere müfredat değişikliği yapılarak İtalyan kimliğini ve vatanseverliğini önceleyen bir eğitim politikası izlenmiştir (Steininger, 1997: 19-21).

İlhak sonrasında Ettore Tolomei önderliğinde bölgede İtalyanlaştırma politikaları başlamış, buna yönelik bir dizi faşist uygulama hayata geçirilmiştir. 15 Temmuz 1923'te ilan edilen ve 32 maddeden⁷ oluşan programla (Provvedimenti per l'Alto Adige) bölgeye yönelik baskıcı dönem fiilen başlamıştır. Bahse konu uygulamalarla Güney Tirol bölgesinde Alman kültürünün tamamen ortadan kaldırılması ve bölgeye yönelik İtalyan göç hareketlerinin hızlandırılması hedeflenmiştir (Crepaz, 2016: 69-70). Bu bağlamda “Güney Tirol Almanlığının ortadan kaldırılması için önlemler” başlığı ile şu kararların tatbik edilmesi kararlaştırılmıştır (Steininger, 2015: 30-31):

- Güney Tirol isminin yasaklanması
- Resmi dilin İtalyanca olarak değiştirilmesi
- Yer adlarının, adreslerin, sokakların ve Alman aile adlarının İtalyanlaştırılması
- Alman okullarının kapatılması
- Alman partilerine, kuruluşlarına ve gazetelerine yasak getirilmesi
- Mahkemelerde Almanca dilinin yasaklanması.

Bununla beraber aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, 1880 yılında bölgenin çoğunluğunu Almanca konuşan nüfus oluşturmuştur. Almanca konuşan topluluğun nüfusu, diğer etnik azınlık gruplarıyla benzer azalan bir seyirde artış gösterirken, 1920'li yıllardan itibaren İtalyanca konuşan nüfusta belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu durumun temel nedeni, faşist İtalya rejiminin Güney Tirol bölgesinde uygulamış olduğu “İtalyanlaştırma” politikalarından ve buna bağlı zorunlu göç hareketlerinden kaynaklanmıştır.

Tablo 1: Nüfus ve Dil grupları dağılımı 1880-2011⁸

Yıllar	Almanca	İtalyanca	Ladince	Diğer	Toplam
1880	186.087	6.884	8.822	3.513	205.306
1890	187.100	9.369	8.954	4.862	210.285
1900	197.822	8.916	8.907	7.149	222.794
1910	223.913	7.339	9.429	10.770	251.451
1921	193.271	27.048	9.910	24.506	254.735
1961	232.717	128.271	12.594	281	373.863
1971	260.351	137.759	15.456	475	414.041
1981	279.544	123.695	17.736	9.593	430.568
1991	287.503	116.914	18.434	17.657	440.508
2001	296.461	113.494	18.736	34.308	462.999
2011	314.604	118.120	20.548	51.795	505.067

Faşist İtalya'nın Güney Tirol bölgesine yönelik baskıcı uygulamalarının temelini, tarihî topraklar vurgusu ve bölgenin İtalyan kimliği lehine homojenleştirilmesi oluşturmuştur. Dolayısıyla diğer etnik azınlıkların görmezden gelindiği ve sindirilmeye çalışıldığı bu düstur, aynı zamanda bölgeyi sanayi şehrine dönüştürerek kontrollü göç yoluyla İtalyanlaştırma projesine dayanmıştır. Göç hareketlerinin daha çok kırsal kesimden geleceğini öngören faşist rejim, yeni gelecek göçmenlerin Güney Tirol bölgesinde kalıcılığını sağlama ve göçü teşvik etme adına konutlar inşa etmiştir. Bu konutlar daha çok içerisinde bahçesi olan ve kırsaldan göç edecek kişilerin ihtiyaçları düşünülerek tasarlanmıştır (Sievers, 2010: 205). Ayrıca 1935 yılında bölgede İtalyan hakimiyetinin tahkim edilmesi amacıyla çeşitli şirketlerin yatırım yapması teşvik edilmiştir. Kurulan yeni şirketlerde Güney Tirolülülerin işe alınması kesin olarak yasaklanırken, İtalya'dan bölgeye İtalyan işçi göçlerinin sistematik olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bölgede açılacak işyerlerine vergi muafiyeti veya navlun

⁷ Bahse konu maddeler için bakınız: <https://www.uibk.ac.at/zeitgeschichte/zis/library/19230715.html> (1.12.2021)

⁸ Tablo, Statistisches Jahrbuch für Südtirol (2020: 118) kaynağından Türkçe'ye çevrilmiştir.

ücretlerindeki indirimler dahil olmak üzere çeşitli imkanların sunulması, bölgeye İtalya'dan işçi göçünü o dönem hızlandırmıştır (Südtiroler Landesregierung, 2017: 24).

İtalyanlaştırma politikasının bir diğer örneği de çalışma hayatındaki yeni düzenlemeler teşkil etmiştir. Buna göre; Alman kökenli demiryolları ve postane çalışanlarının işlerine son verilmiş, bu kişilerin etnik aidiyetleri nedeniyle İtalyan vatandaşlığı almaları da engellenmiştir. 1923 yılına kadar Almanca konuşan demiryolu işçilerinin %90'ından fazlası İtalyan vatandaşlığına geçemedikleri için işlerini kaybetmek zorunda kalmışlardır. Bu kişilerin yerine İtalyanların göreve başlaması ile süreç Almanca konuşan topluluk lehine devam etmiştir (Steininger, 1997: 50-51).

Bu gelişmeleri Ekim 1923'te ilan edilen faşist okul kanunu (Lex gentile) izlemiştir. Politik hedefler doğrultusunda hazırlanan yeni eğitim reformu kanunu, azınlık konumundaki toplulukların İtalyanlaştırılması amacına hizmet etmiştir. Bu bağlamda belirli bir takvim dahilinde eğitim dili yalnızca İtalyanca ve öğretmenlerin İtalyan asıllı öğretmenlerden oluşması karara bağlanmıştır. 1921-27 tarihleri arasında 500'ün üzerinde Alman ilkökul öğretmeninin işine son verilerek, Almanca'nın özel kurslar ve öğretmenler aracılığıyla öğretilmesi de yasaklanmıştır. Tüm bu yasaklar, "Katakombenschulen" olarak anılan ve gizlice Almanca eğitiminin verildiği yerlerin açılması neden olmuştur (Peterlini, 2000: 70-71).

Güney Tirol bölgesinin İtalyanlaştırılması amacıyla hayatın her alanında yaşanan müdahaleler, eğitimden devlet idaresine, göç hareketlerinden gündelik yaşama kadar etkilerini göstermiştir. Öyleki 1927 yılında kurulan "Ente nazionale per educazione fisica" isimli faşist spor komisyonu yerel düzeyde faaliyette bulunan spor organizasyonlarının/kulüplerinin etkinliklerini sıkı bir şekilde takip etmeye başlamıştır. Bu komisyon, sistem karşıtı propaganda yapan spor organizasyonlarını denetleyerek İtalyan karşıtı propaganda yapmalarını önlemeye çalışmıştır. İlerleyen yıllarda oteller, restoranlar ve cafelerde bu tarz kuşatıcı ve baskılayıcı denetimlere maruz kalmıştır (Steininger, 2015: 51).

İtalyanlaştırma politikalarını kökleştirmek amacıyla 1930'lu yıllardan itibaren yasal düzenlemeler vasıtasıyla baskı politikaları artan oranda devam etmiştir. Güney Tirol bir cazibe merkezine dönüştürülmüş, sistematik olarak gerçekleştirilen göç programı başarıya kavuşmuştur. 1910 yılında Güney Tirol'de yaklaşık 6.950 İtalyan bulunurken bu sayı, 1939'da 80.800 kişi seviyesine kadar çıkmıştır. Yine göç hareketlerini hızlandırmak adına bölgede büyük kentsel konut binaları inşa edilmiştir. Sanayileşme adına doğal alanların ve tarım arazilerinin yok edilmesi bölgede yaşamın hemen her alanını etkilemiştir (Steininger, 2000: 204-205). Tüm bu politikaların sonucu olarak, Birinci Cihan Harbi sonrası başlayan İtalyanlaştırma sürecinin etkisiyle 1921 yılında İtalyanca konuşan kişi sayısı 27.048 düzeyinde iken, bu sayı 1961 yılında 100.000 kişiden fazla artarak 128.271 kişiye ulaşmıştır.⁹

3.3. Kanlı Pazar Hadisesi

Leniger (2006: 35-36) tarafından *sözdebilimsel* olarak adlandırılan bu stratejiye göre; göç hareketleri bir taraftan İtalyan nüfusunun artmasını ve bölgenin İtalyanlaşma sürecini hızlandıracak, diğer taraftan azınlıklara uygulanacak baskı yoluyla bölge etnik olarak homojen hale getirilmiş olacaktır. Söz konusu uygulamaların hayata geçirilmesiyle birlikte Güney Tirollülerin anadilde eğitim almaları engellenerek, İtalyanlaştırma politikası sert biçimde hayata geçirilirken; Alman kimliğinden arındırma politikasının bir sonucu olarak bölgeye göç hareketleri hızlanmış, diğer taraftan Alman toplumuna ait kültürel öğelerde tahrip edilerek toplumsal hafızanın yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır (Steininger, 2015: 35-54).

Güney Tirol bölgesinin faşist rejim tarafından işgal edilmesi sonrasında bölgede faaliyet gösteren Piccolo Posto gazetesinde yer alan faşist rejime ait ifadeler, İtalyanlaştırma politikasını özetler niteliktedir (Steininger, 1997: 68): "Önümüzde daha büyük bir iş var. Bu hızlı bir enerji ile yapılmalıdır.

⁹Ayrıca bakınız Tablo 1

Almancılık ruhtan silinmelidir.” Yine aynı açıklama da “ – geçmişte İtalyan olan - bu bölge İtalyan - bugünde- olmak zorundadır, bölgenin sakinleri İtalyalı olmak zorundadır, böylelikle buradaki her şey İtalyan ve sadece İtalya'yı hatırlatmalıdır (Steininger, 1997, s. 68)” ifaderi yer almıştır.

Bu dönemde İtalyan paramiliter yapılar öncülüğünde başta Almanlar olmak üzere İtalyan olmayan diğer etnik topluluklara faşist saldırılar düzenlenmiştir. Bu faşist saldırılar arasında en kanlı olanlarından biri “Kanlı Pazar” olarak adlandırılan Bolzano Fuar açılışı sırasında gerçekleşen saldırdır. Geleneksel geçit törenini provakasyon olarak görerek 24 Nisan 1921 yılında İtalya’dan gelen işbirlikçilerle geçit törenine katılanlara yapılan saldırıda, aralarında çocukları korumak isteyen öğretmenlerin de olduğu pek çok kişi yaralanmıştır ve hayatını kaybetmiştir. Bunun sonucunda İtalyan ordusu bölgeye müdahale etmiştir (Steininger, 1997: 53). Gerçekleşen bu kanlı saldırıyla İtalya’nın farklı bölgelerinden faşist grupların bölgeye taşındığı görülmüş ve bu yönüyle eylem sistematik bir saldırı olarak telakki edilmiştir. Yaşanan kanlı saldırı sonrası Mussolini tarafından gazeteye verilen demeçte; Güney Tirol’ün İtalyan toprağı olduğu, Almanların boyun eğmemesi durumunda onları dize getirecek birkaç yüz bin İtalyanın hazır beklediğı belirtilmiştir (Steininger, 2015: 16-18).

3.4. Güney Tirol’de İki Diktatör: Mussolini – Hitler Mutabakatı

Mart 1933’te Almanya’da Hitler’in iktidara gelmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Bu durum Güney Tirol bölgesinde yaşayan Alman azınlığa ait bazı grupların da beklenti içerisine girmesine neden olmuştur. İtalyan rejimi tarafından çeşitli baskılara maruz kalan Alman azınlık ve faşist İtalyan rejimi, Almanya’da yaşanan değişim sonrası Hitler’in bu bölgeye yönelik izleyeceği politikayla yakından ilgilenmişlerdir.

Hitler’in iktidara geçmesini müteakip Güney Tirol bölgesinde yaşanan İtalyanlaştırma politikasına tepki hakareti olarak “Der Völkische Kampfring Südtirols (VKS)” isimli bir örgüt kurulmuştur. Örgüt, bölgeye yönelik farklı çıkar gruplarının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira VKS isimli bu hareketin üyelerinin büyük bir kısmı gençlerden oluşmuş ve bu kişiler Alman Nasyonal Sosyalist hareketiyle doğrudan bağlantılı olmuşlardır (Van Hartungen, 2002: 7-8). Hitlerin ilkelerine göre hareket tarzı benimseyen örgüt, Güney Tirol’ün Naziler tarafından Alman İmparatorluğu’na dahil edileceğine inanan kişilerce de desteklenmiştir (Strunz, 2014: 33). Örgütün bu dönem hızlıca taraftar toplayabilmesinin nedenlerinden birisi de Avusturya’nın Hitler tarafından ilhak edilmesi ve Güney Tirollülerin İtalyan faşist rejiminden kurtulmak için çok da fazla seçeneklerinin olmamasına müstenittir.

Diğer taraftan Almanya, Avrupa’da üstünlük sağlayabilmek için kendi hedeflerine en azından karşı çıkmayacak bir müttefike ihtiyac duymuştur. O dönem söz konusu müttefik devletin İtalya olabileceğini düşünen Hitler, 7 Mayıs 1938’de Roma’ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette; Hitler’in Güney Tirol için, “doğanın Almanya ve İtalya için oluşturmuş olduğu dokunulmaz Alp sınırının Alman halkı tarafından da kabul gören bir sınır olduğu” mealinde açıklaması Mussolini tarafından memnuniyetle karşılanırsa da bu güvence çok da yeterli görülmemiştir (Südtiroler Landesregierung, 2017: 24). Bu ziyaret sonrası her iki ülke arasında 22 Mayıs 1939 tarihinde askeri yardım anlaşması imzalanmıştır. “Çelik Paketi” (Der Stahlpakt) olarak adlandırılan bu anlaşmaya göre; iki ülke savaş durumunda birbirlerine yardım etmeyi kabul etmiştir. Askeri ve ekonomik alanda karşılıklı ilişkileri güçlendirmeyi esas alan bu mutabakatla Hitler, o dönem Güney Tirol bölgesinde yaşayan Alman topluluğunu görmezden gelmeyi tercih etmiştir (Lukaschewski, 2013: 653). Hitler’in bu tutumu sebebiyle en büyük hayal kırıklığı Hitler’in ideolojisini benimseyen ve kendisini kurtarıcı olarak gören VKS isimli örgütte yaşanmıştır.

Faşist İtalya ve Nazi Almanyası arasında ikili ilişkilerde bu dönem yaşanan ivmeyi 23 Haziran 1939 yılında imzalanan nüfus anlaşması takip etmiştir. Hitler- Mussolini mutabakatı olarak da anılan bu

anlaşmaya göre; Güney Tirol bölgesinde yaşayan Almanlara iki seçenekli hayat dışında herhangi bir alternatif sunulmadığı görülmüştür. Buna göre; Güney Tirol bölgesinde yaşayan Alman azınlığa, talep etmeleri halinde Hitler yönetimindeki Almanya'ya gidebilme ve Alman vatandaşlığına geçiş yapabileme seçeneği sunulmuştur. Gitmek istemeyen azınlığın ise, Güney Tirol bölgesinde kalmaya devam etmesi ve İtalyan vatandaşlığı haklarının saklı tutulması öngörülmüştür. İlerleyen dönemlerde bu durum, azınlık durumundaki etnik yapının bölünmesine ve yıllarca sürecek sorunların da yaşanmasına zemin hazırlamıştır (Steininger, 2015: 75-82). Berlin'de imzalanan anlaşma ile Güney Tirol bölgesinde Almanca konuşan kişilerin tamamının Alman Reich'ına taşınabileceği belirtilirken, bu şekilde göç edecek kişilerin ancak Aralık 1939'a kadar göç etmeleri halinde Alman vatandaşlığı almasının mümkün olacağı belirtilmiştir. Göç etmek istemeyenlerin güvenliklerinin Almanya tarafından artık sağlanmayacağına açıkça belirtildiği anlaşma, üstü kapalı bir tehdidi de içerisinde barındırmıştır (Südtiroler Landesregierung, 2017: 24-25).

Anlaşma sonrası Güney Tirollü Alman azınlığın %86'lık kısmı Hitler yönetimindeki Almanya'ya göç etmeyi kabul etmiştir. Kendilerine gitmek ve kalmak dışında farklı bir alternatif sunulmadığı bu kişilerin göç tercihlerinin temelini İtalyan rejimi altında can, mal ve kimlik güvenliklerine ilişkin kaygıları teşkil etmiştir. Yine Almanya'ya gidenlerin kalanları "hainlikle" suçladığı, kalmayı tercih eden Güney Tirollülerin İtalyan rejimi tarafından "tehlikeli Tirollü" olarak algılandığı bu anlaşmanın diğer bir neticesi olmuştur. Mamafih anlaşma, her iki taraf içinde yıllarca sürecek sorunlu bir etnik temizlikten öteye gidememiştir (Steininger, 2015: 76-80).

Temmuz 1943'te Müttefik Devletlerin Sicilya'ya çıkartma yapması ve ardından 25 Temmuz'da Mussoli'nin devrilmesiyle Güney Tirol için yeni bir döneme girilmiştir. İtalya'da faşist sistemin çökmesini Müttefiklerle yürütülen müzakereler izlemiş ve nihayet Alman Birlikleri İtalyan topraklarını işgal etmiştir. Brenner geçidi üzerinden Güney Tirol bölgesine doğru ilerleyen Naziler başlangıçta Alman azınlık tarafından kurtarıcı olarak görülmüş ve Güney Tirol'de yaşayan Almanlar tarafından sevgi gösterileri ile karşılanmışlardır (Steininger, 1997: 189). Alman işgali sonrası Mussolini'nin yeniden serbest bırakılmasını müteakip, yeni kurulan İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'nin başına yeniden Mussolini gelmiş, bu sözde cumhuriyet Nazi Almanya'sının güdümünde, kukla bir yapı olarak 1945 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Steininger, 2015: 102-107). Bu gelişmeler sonrası Güney Tirol yeniden İtalya'ya bırakılmış olsa da bölge üzerindeki mutlak otorite Almanlar olmuştur. Nazi Almanya'sı idarecilerinden olan Franz Hofer'in yönetiminde ve *Operationszone Alpenvorland* adıyla anılan bölgeye diğer illerde eklenerek genişletilmiş ve tamamen Almanya'nın kontrolünde bir bölge yaratılmıştır (Steininger, 1997: 189-190).

4. İKİNCİ CİHAN HARBİ SONRASI GÜNEY TİROL'ÜN ÖZEKLİK STATÜSÜ VE POST İRREDENTİST DÖNEMDE İTALYAN POLİTİKALARI

İkinci Cihan Harbi'nin sona ermesiyle Güney Tirol sorununda post irredentist döneme girilmiştir. Bu dönemde İtalya'nın irredentist kazanımlarına yönelik iki tehdit ön plana çıkmıştır. Bunlardan birincisi Güney Tirol'ün özerklik statüsü, ikincisi ise özerklikle beraber İtalya'nın bölgedeki etkinliğinin azalmasıdır. Gerek İtalya'nın gerekse de Avusturya'nın İkinci Cihan Harbi sonrasındaki politik pozisyon sebebiyle Güney Tirol bölgesinde iki devlet arasında galip devletler öncülüğünde bir konsensusun sağlanması teşvik edilmiştir. Savaş sonrası galip devletlerin ülke sınırlarının yeniden belirlenmesi konusunda yürütmüş olduğu çalışmalar sürerken Avusturya, 1 Mayıs 1946 tarihinde Güney Tirol'de bir referandum talebi girişimde bulunmuş, ancak bu talep ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmemiştir (Südtiroler Landesregierung, 2017: 26-27).

Avusturya'nın yeniden ilhak taleplerinin reddedilmesi, Hitler dönemi Almanyasının yayılmacı politikalarına karşı hafızanın tazeliğini koruması ve Avrupa'da irredentist politikaların yaratacağı olası çatışmaların önüne geçilmesine ilişkin bir politik iklimin de izdüşümünü teşkil etmiştir. Buna mukabil

İtalya, Güney Tirol'e ilişkin kazanımlarının muhafaza etmek adına bu politik iklimden istifade etmeye çalışmış, bir nevi kurtarılmış topraklarında politik etkinliğini kaybetmeme politikasına yönelmiştir. Mamafih irredentizm sonrası kazanılan toprakların muhafaza edilmesine yönelik politik manevralar irredentist politikaların perde arkasında tamamlayıcı unsuru veya bir diğer tabirle politik türevleri olarak görülebilir.

Bu politik iklim doğrultusunda İtalya ve Avusturya arasında yürütülen görüşmeler sonucunda 5 Eylül 1946 tarihinde "Gruber – De Gasperi Anlaşması"¹⁰ olarak da bilinen Paris Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Avusturya, Güney Tirol için koruyucu bir işlev üstlenme hakkını elde etmiş, bununla birlikte tarafların sözleşmenin garantörü olmuştur (Von Hartungen, 2002: 11-12). İki ülke arasında imzalanan anlaşma ile şu hükümler karara bağlanmıştır (Von Hartungen, 2002: 11):

- Almanlar ve İtalyanlar arasında tam eşitliğin sağlanması
- Ana dilde eğitim veren ilk ve orta okulların açılması
- Devlet dairelerinde, resmî belgelerde ve yer adlarında Almanca ve İtalyanca'nın kullanılabilmesinin sağlanması
- Kamu alanındaki istihdama yönelik etnik ayrımcılığın kaldırılması
- Almanca soyadlarının yeniden verilebilmesi
- Özerk bir bölgesel yasama ve yürütme organının tahsis edilmesi

Böylece Güney Tirol bölgesinde yaşayan ve Almanca konuşan topluluklara kültürel kimliklerini korumalarına yönelik bazı haklar tanınmıştır. Bununla birlikte bir diğer etnik grup olan Ladinlere ilişkin anlaşmada herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Ayrıca daha sonra İtalya ve Avusturya arasında politik ilişkilerin gerilmesine neden olacak olan "koruyucu güç" hakkı da bu anlaşma ile Avusturya'ya verilmiştir.

4.1. İtalya'nın Politik Tahakkümü: Güney Tirol'ün Sözde Özekliği

1948 yılında gelindiğinde Güney Tirol bölgesinin özerkliği, İtalyan Ulusal Meclisi'nin 31 Ocak 1948'de onayladığı kararla yürürlüğe koyulmuştur. Yalnızca Almanca konuşulan bölgeler değil, Trentino bölgesinin tamamı Güney Tirol bölgesine dahil edilmiş ve böylelikle bölgenin yeni adı "Trentino - Alto Adige" bölgesi olmuştur (Scarano, 2020: 381-382). İtalyan Meclisi'nde alınan kararla bölgede yaşayanların İtalyan vatandaşlığını almalarının önü açılmış, özellikle Hitler ve Mussolini'nin anlaşması sonucu göç etmek zorunda kalan kişiler daha önce kaybetmiş oldukları vatandaşlığa yeniden kabul hakkına kavuşmuşlardır.¹¹ Bu dönem İtalya'nın bölgede politik tahakkümünü arttırmaya ve irredentist kazanımlarını korumaya yönelik zemini hazırlamıştır. 1950'li yıllarda İtalyan'ın Güney Tirol'deki etnik azınlıklara yönelik ayrımcı politikaları devam etmiştir. Bölgede sanayileşme adımları İtalyan işgücü lehine atılmış, inşa edilen sosyal konutlardan İtalyanların öncelikli olarak yararlanması sağlanmış ve birçok oda ve sendikada İtalyan faşizmi döneminden kalan kişilerce yönetilmiştir (Steninger 2015: 135-141). Keza 1952 yılında Güney Tirol'deki trafik düzenlemesiyle bölgedeki şehir trafiği yeniden ve yalnızca İtalyanca olarak uygulamaya konulmuştur. 1954 yılında anaokullarına ilişkin düzenlemeyle başta Alman azınlık olmak üzere diğer etnik gruplar görmezden gelinerek tek dilli bir eğitim sistemine geri dönülmesi diretilmiştir. Ayrıca İtalyan vatandaşlarının çocuklarına yabancı bir dilde ad vermeleri de yasaklanmıştır. 1955 yılında halkın konutları programı kapsamında İtalya tarafından 2 milyar Lire'lik bir bütçe oluşturulurken, bu konutlardan Almanca konuşan Güney Tirollülere çok kısıtlı bir kontenjan tanınmıştır. Bölgede kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesi

¹⁰ Avusturya Dışişleri Bakanı Karl Gruber ve İtalyan mevkidaşı Alcide De Gasperi tarafından imzalanan bu anlaşma, sıklıkla her iki bakanın adları ile anılmaktadır.

¹¹ Geniş bilgi için bk. <https://news.provinz.bz.it/de/news-archive/201722>, (04.11.2021)

yönünde görüş bildiren kişilere yönelik şiddet ve tutuklamaların sürdüğü bu dönemde, polis tacizlerinin giderek arttığı görülmüştür (Steininger 2015: 137-139).

Güney Tirol bölgesinde yaşayan Almanlar, Paris Anlaşması sonucu istedikleri düzeyde hak elde edememeleri sebebiyle İtalya ile durumlarını görüşmüşlerdir fakat; bu görüşmelerden de sonuç alınamışlardır. Bunun üzerinde Alman topluluklar, Avusturya'dan daha fazla yardım talep eder konuma gelmişlerdir. Bu talepler karşısında İtalya bir uzlaşma içerisinde olmamıştır. 1957 yılında İtalyan hükümetinin konut programına ilişkin girişiminin ardından Güney Tirollüler, 17 Kasım 1957'de geniş çaplı protesto gösterileri düzenlemişlerdir. “Sözde otonomiye hayır” sloganlarıyla düzenlenen protestolarla hak arama girişimleri kitlesel bir boyuta taşınmıştır. 17 Kasım 1957'deki bu gösteri İtalya ve Avusturya'nın iş birliği içinde yeni bir Güney Tirol politikası belirlemesinde tetikleyici bir rol oynamıştır (Steininger 2015: 139-140). Avusturya tarafı, Paris anlaşmasının hükümlerinin yerine getirilmediğini belirterek 6 Ekim 1956 tarihinde İtalya tarafına diplomatik nota ile uyarıda bulunmuş, İtalya tarafı ise söz konusu notayı iç işlerine müdahale olarak telakki ederek 1957'de karşı nota yayınlamıştır (Steininger, 2000: 214; Südtiroler Landesregierung, 2017: 32).

Tüm bu gelişmeleri mütakip, Güney Tirol bölgesinde şiddet olayları patlak göstermeye başlamıştır. İtalya tarafından o dönem uygulanan İtalyanlaştırma politikaları ve Paris anlaşmasının uygulanmaması Güney Tirol bölgesinde Alman radikal unsurların giderek güç kazanmasına neden olmuştur. Başta askeri tesisler ve elektrik hatlara olmak üzere gerçekleştirilen terör saldırılarıyla bu gruplar seslerini duyurmayı başarmışlardır. Kendilerine “Stieler Grubu” olarak adlandırılan kişilerin saldırıları şiddetini artırarak devam etmiş, grup üyelerinin birçoğu gerçekleştirmiş olduğu saldırılar nedeniyle tutuklanmıştır (Scarano, 2020: 384-385). 1950'li yıllardan itibaren 1960'ların sonlarına kadar Güney Tirol bölgesinde şiddet olayları kesilmemiştir. Bölgenin kendi kaderini kendisinin tayin etme hakkı olduğunu savunan “Güney Tirol Kurtuluş Komitesi” (Befreiungsausschusses Südtirol, BAS) tarafından organize edilen bu saldırılarla, hareket artık bölgedeki bütün Almanları kapsayan kitle hareketine doğru evrilmiştir. Bu hususta Avusturyalıların da açıkça destekte bulunduğu görülmüştür. Yine o dönem Avusturya'da faaliyette bulunan Die Presse isimli günlük gazetenin sahibi Fritz Molden tarafından söz konusu hareket finansal olarak desteklenmiştir (Steininger, 2015: 146-147). “Ateş Gecesi” olarak adlandırılan 11-12 Haziran 1961 tarihindeki hadiselerde bölgede bulunan elektrik direkleri havaya uçurulmuştur (Steininger, 2015: 148).

Bu gelişmeler sonrası, İtalya tarafı Güney Tirol bölgesinde artan şiddet olaylarının da etkisiyle “Ondokuz Komisyonu” (Neunzehner-Kommission) olarak anılan bir heyet oluşturulması kararı almıştır. 11 İtalyan, 7 Almanca konuşan Güney Tirollü ve bir Ladin bölgesi temsilcisinden oluşan bu heyet, sorunun çözümüne yönelik somut çözüm önerileri geliştirememiş, Avusturya'nın girişimleriyle Güney Tirol sorunu Birleşmiş Milletler'e (BM) taşınmıştır (Graf, 2020: 206-207; Schambeck, 1993: 613-614). Bu girişimin bir sonucu olarak BM tarafından 31 Ekim 1960'ta Avusturya ve İtalya'ya barışçıl bir çözüm öneren meşhur “1497 Kararı” alınmıştır.¹² Lakin BM girişimleriyle de bölgede bir türlü tesis edilemeyen güvenlik, 1960'lı yılların sonuna doğru bölgede şiddet olaylarının doruğa çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca yine bu dönem sadece bu bölgede değil, başta Milano olmak üzere İtalya'nın farklı şehirlerinde gerçekleşen terör saldırılarında onlarca kişi yaşamını yitirmiştir. Yaşanan terör saldırılardan Avusturya'yı sorumlu tutan İtalya, 1967 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile üyelik müzakere sürecini yürüten Avusturya'yı engellemiştir. İtalya'nın AET vetosu ile yürütülmeye çalışılan barış görüşmeleri sekteye uğramıştır. Yaklaşık iki yıl süren şiddet olayları nihayet 1969 yılında yeniden durağan bir döneme girmiştir (Steininger, 2000: 222-224).

¹² Bahse konusu tavsiye kararları için ayrıca bakınız: Südtiroler Landesregierung, 2017.

4.2. İtalyan Tahakkümünün Baskılanma Dönemi: Güney Tirol'ün İkinci Özerklik Statüsü

Kasım 1969'da sorunun çözümüne yönelik yeni bir gelişme yaşanmış ve Kopenhag'da gerçekleştirilen görüşme sonucu dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Aldo Moro ve Avusturya Dışişleri Bakanı Kurt Waldheim arasında kabul edilen "Güney Tirol Paketi" anlaşması, her iki ülke parlamentolarında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 137 önlemin yer aldığı pakette, Güney Tirol azınlığının haklarının daha iyi korunması ve alınacak önlemlerin yerine getirilmesinde Avusturya'nın etkin bir rol oynaması gibi konularda anlaşma sağlanmıştır (Südtiroler Landesregierung, 2017: 39). Kabul edilen paketle başta Alman azınlık olmak üzere diğer azınlık gruplarının anadillerinin korunması güvence altına alınmış (Von Hartungen, 2002: 17-18).

Söz konusu bu paket aynı zamanda Güney Tirol bölgesi için ikinci özerkliğin temelini oluşturmuştur. Yaklaşık iki yıl sonra 10 Kasım 1971'de Güney Tirol'ün özerklik statüsüne ilişkin metin İtalya tarafınan anayasaca hükme bağlanmış ve 1972'de Güney Tirol bölgesinin resmi özerklik statüsü kabul edilmiştir.¹³ 1972'de ikinci özerklik statüsünün yürürlüğe girmesiyle, bütün azınlıklara yönelik tedbirlerin uygulanabilmesi için eyalet ve bölge temsilcilerinden oluşan on iki kişilik bir komisyon oluşturulmuş yine ana dilde eğitimle ilgilenmek üzere altı kişilik bir komite kurulmuştur. Tüm okul türlerinde anadilde eğitimin garanti altına alındığı bu yeni dönemde, sürecin işleyişi ve denetimi bu komisyonca gerçekleştirilmiştir (Steininger, 2015: 162-163). Bunun dışında etnik orantılılık (dil gruplarının sayısına göre sosyal konutların tahsisi) ve resmî kurumlarda iki dilliliğin yer alması gibi hükümler garanti altına alınmıştır (Gellert-Novak, 1993: 63).

Güney Tirol bölgesinin 1972 yılında ikinci özerliğine kavuşması sonrası elde etmiş olduğu kazanımların hayata geçirilmesi uzun bir sürece yayılmıştır. Özerklik statüsüne ilişkin ilgili 108. madde, bölgeye yönelik alınan kararların bu uygulamanın yürürlüğe girmesini müteakip iki yıl içerisinde hayata geçirilmesini öngörmüş olsa da fiili durumda gecikmeler yaşanmıştır. Zira özerklik statüsünün şartları yaklaşık yirmi yıl sonra tam anlamıyla uygulamaya koyulmuştur (Peterlini, 2008: 207). Bu bağlamda 1987 yılında Güney Tirol Halk Partisi Başkanı Silvius Magnago ile İtalyan hükümeti arasındaki özerklik statüsünün uygulamaya girmeyen bölümleri için uzlaşya varılmış (Südtiroler Landesregierung, 2017: 67). Niteki 30 Ocak 1992 tarihinde İtalya Başbakanı Giulio Andreotti tarafından paketin tüm tedbirlerinin uygulamaya konulduğu açıklanmış, 5 Haziran 1992 tarihinde ise Avusturya Ulusal Meclisi'nde anlaşma oylamaya sunulmuş ve büyük çoğunlukla parlamentodan geçerek yürürlüğe girmiştir. Böylece 19 Haziran 1992'de Avusturya ile İtalya arasındaki anlaşmazlık BM nezdinde resmen sona ermiş oldu (Steininger, 2015: 184-187).

Günümüzde Güney Tirol'ün özerliği anayasal güvenceye alınmıştır. İtalyan Anayasası'nın 116. maddesine göre özel statülü bölgeler sıralanmakta, Güney Tirol bölgesi de kendisine tanınan hukuki ve siyasi haklara sahip, özerk bölgeler arasında yer almaktadır.¹⁴ Hukuki olarak yalnızca Güney Tirol bölgesinde yaşayan Alman azınlık değil, bölgenin tüm vatandaşlarının anayasal eşitliği garanti altına alınmış, farklı dil gruplarının kültürel özelliklerinin korunması da ilgili kanunlarla temin edilmiştir. Bahse konu hakların ihlal edilmesi durumunda, Güney Tirol'ün bu hakların korunmasına yönelik Anayasa Mahkemesinde itiraz etme hakkı saklı tutulmaktadır.

5. SONUÇ

İtalya ve Avusturya arasında yaşanan Güney Tirol sorununun İtalyan tarafına bakıldığında bölge, saldırgan İtalyan irredentizminin ve "pan milliyetçilik" hareketlerinin hedef coğrafyası olmuştur.

¹³ <https://www.provinz.bz.it/politik-recht-aussenbeziehungen/autonomie/autonomiestatut.asp>, (7.12.2021).

¹⁴ İtalyan Anayasası için bakınız: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costitu_zione_inglese.pdf (09.12.2021).

İtalyanlarca tarihî topraklar olarak tahayyül edilen Güney Tirol'e ilişkin İtalyan politikaları iki başlıkta değerlendirilir. Birincisi, “kurtarılmamış (unredeemed)” topraklar olarak Güney Tirol'ün Avusturya egemenliğinden kurtarılarak İtalyan anavatanına bağlanmasıdır. Nitekim Birinci Cihan Harbi sonrasında bölge İtalyanlar tarafından ilhak edilmiş ve Faşist İtalya döneminde bölgede baskı ve şiddete dayalı İtalyanlaştırma politikaları izlenmiştir. İlaveten göç ve iskân politikaları, dil ve eğitim ve de kültür politikaları, İtalyanlar lehine iktisadî ve ticarî politikalar da bölgede İtalyan varlığının tahkim edilmesinde birer enstirüman olarak kullanılmıştır. Mamafih uluslararası konjonktür ve güç dengesi gözetilerek gerçekleştirilen Güney Tirol ilhaki, İtalyan irredentizminin realist yönelimi olarak değerlendirilebilir. Faşist İtalya dönemindeki uygulamalara ise irredentist politikaların demografik ve siyasî rejim yaklaşımı çerçevesinde bakılması yerinde olacaktır. İtalya, Güney Tirol sorununa ilişkin hiçbir zaman self determinasyon ilkesinin işletilmesini önermemiş, hatta Avusturya'nın bu taleplerine her daim karşı durmuştur. Dolayısıyla irredentizm yaklaşımlarından yapısal irredentizm, İtalya'nın bölgeye yönelik politikalarını açıklamada yetersizdir.

Güney Tirol'e ilişkin İtalyan politikalarının bir diğer başlığını İkinci Cihan Harbi sonrası post irredentist dönem oluşturmaktadır. Post irredentist dönem esasında İtalya'nın irredentist politikalarının politik tahakküme dönüştüğü, “kurtarılmış” bölgeyi elde tutma ve Güney Tirol'daki kazanımları tahkim etme amacına matuf bir şekilde geliştiği süreci teşkil etmiştir. Diğer bir değişle bölgenin mevcut statüsünün Avusturya lehine değişmesine yönelik kontra-politikaları ihtiva etmiştir. Bu husus kurtarılmış toprakların İtalyan politik hinterlandının vazgeçilmez bir parçası haline gelmesiyle post irredentist dönemde fiili durumun yeniden inşa edilmesidir. Zira İtalya bu dönemde, yine uluslararası güç dengesinden olabildiğince istifade etmiş, bölgede İtalyan olmayan azınlıklara yönelik katı tutumunu sürdürmüştür. Mamafih 1946 ila 1972 yılları arasında Güney Tirol'ün özerk statüsü sözde kalmıştır; Paris antlaşmasının bölgedeki bütün etnik grupları korumaya yönelik kapsayıcı maddeleri uygunlanmamıştır. 1972 sonrası dönemde ise İtalyan'ın Güney Tirol bölgesine yönelik politik yumuşaması, hem Avusturya'nın olası irredentist politikalarına karşı panzehir olarak hem de meselenin Uluslararası arenaya taşınması bağlamında realist çerçevede değerlendirilmelidir. Diğer taraftan Güney Tirol, İtalyan iç siyasetinde aşırı sağın politik söylem olarak sürekli diri ve canlı tuttuğu bir mesele olmuştur. Başta Alman azınlıklar olmak üzere farklı etnik grupların taleplerinin dile getirildiği dönemlerde, İtalya'daki aşırı sağcı fraksiyonlar tepkilerini ortaya koymuşlardır. Bu, çözüm süreçlerinin sekteye uğramasına sebebiyet verirken; irredentist söylemin İtalyan iç politikasında tedavülde kalmasına zemin hazırlamıştır.

Güney Tirol sorununda Avusturya cephesi incelendiğinde Avusturya'nın kendi içerisinde değişen politik iklimi ve uluslararası siyasetteki etkinliği bölgeye yönelik politik manevralarında daraltıcı ve genişleyici etkileri bir arada sunmaktadır. Birinci Cihan Harbi'nin mağlup devletler arasında yer alan Avusturya, harp sonrası süreçte kazanan tarafların belirlediği Güney Tirol statüsünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Yine Hitler işgali ve sonrasında da bu durum değişiklik gösterememiştir. Ancak 1955 yılında Avusturya'da ikinci cumhuriyetin ilan edilmesiyle siyasî olarak istikrar sağlanmış ve Güney Tirol sorununa yönelik bu dönemden sonra uluslararası boyutta somut adımlar atılabilmektedir. Günümüzde Güney Tirol bölgesine yönelik Avusturya'nın sahip olduğu koruyucu güç mekanizması (Wolf, 1972: 17), Avusturya'nın dış politikasında da belirleyici bir etkiye sahiptir. Alman azınlığın kültürel ve dilsel varlıklarının korunmasına yönelik girişimlerde öncelikli olarak Avusturya'nın başı çektiği görülmektedir.

Son olarak Güney Tirol sorununun çözümüne yönelik geçmişte gerek İtalya gerekse Avusturya nezdinde farklı girişimler olmuşsa da bugün gelinen noktada her iki tarafı da tatmin edici bir sonuç alınmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, siyasi ve hukuki olarak farklı kazanımlar elde eden bölge, mali olarak da önemli bir aktör haline gelmiştir. Söz konusu ekonomik gelişmişlik, yaşanan sorunların daha yüksek sesle dile getirilmesini şimdilik engellemiş gibi görünse de ülkeler arası çıkar

çatışmalarının yaşanması durumunda Güney Tirol sorunu her iki ülke için yeniden gündem olma potansiyeline sahiptir. Avusturya ve İtalya'nın aynı birlik içerisinde yer alması da soruna yönelik çözüm mekanizmalarının Avrupa Birliği merkezli bir yaklaşımla ele alınmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durumda her iki ülkenin de AB üyeliği, bölgedeki sorunların sıcak çatılmaya dönüşmesini engelleyecek mahiyettedir.

Etik Beyan

Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere kolektif olarak katkı yapmışlar ve nihai halini okuyarak onaylamışlardır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Althaus, V. J. (12.06.2021). Als zwischen Bozen und Brenner die Bomben explodierten, <https://www.welt.de/geschichte/article231759543/Suedtirol-1961-WasTerroristengegenStrommasten-hatten.html>, (05.11.2021).
- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (3rd edition). London and New York: Verso.
- Ambrosio, T. (2016). Irredentism. *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/irredentism>, (1. 1. 2022).
- Armstrong, J. A. (1988). *Nations before Nationalism*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Brass, P. R. (1991). *Ethnicity and Nationalism*. London and New Dehli: Sage.
- Breuilly, J. (1993). *Nationalism and the State*. Manchester: Manhester Univertiy Press.
- Calhoun, C. (1997). *Nationalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cengizer, A. (2017). *Adil Hafızanın Işığında Osmanlı'nın Son Savaşı* (3. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Crepaz, K. (2016). *The Impact of Europeanization on Minority Communities*. Wiesbaden: Springer.
- Encyclopedia Of Nationalism V. 2. (2001). A. J. Molty (Ed.). London and California: Academic Press.
- Füzesi, J. C. E. (2006). *Explaining irredentism: the case of Hungary and its transborder minorities in Romania and Slovakia*, PhD in Government, London School of Economics and Political Science, University of London.
- Gellert-Novak, A. (1993). *Europäische Sprachenpolitik und Euroregionen, Ergebnisse einer Befragung zur Stellung der englischen und deutschen Sprache in Grenzgebieten*. Tübingem: Gunter Narr Verlag.
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Graf, M. (2020). Bruno Kreisky und die italienische Linke-ein Forschungsdesiderat. A. Di Michele, A. Gottsmann, L. Monzali, K. Ruzicic-Kessler (Hrsg.), *Die schwierige Versöhnung, Italien, Österreich und Südtirol im 20. Jahrhundert*. Bozen: Bolzano University Press, 203-243.

- <https://ladante.it/chi-siamo/la-societa-dante-alighieri.html>, (17.01.2022).
- <https://www.provinz.bz.it/politik-recht-aussenbeziehungen/autonomie/autonomiestatut.asp>, (7.12.2021).
- <https://news.provinz.bz.it/de/news-archive/201722>, (04.11.2021).
- <https://www.uibk.ac.at/zeitgeschichte/zis/library/19230715.html>, (1.12.2021).
- https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costitu_zione_inglese.pdf, (09.12.2021).
- Kuprian, H. J. W. (2009). On the Threshold of the Twentieth Century: State and Society in Austria before World War I, R. Steininger, M. Gehler, G. Bischof (eds.). *Austria in the Twentieth Century*. New Brunswick and London: Transaction Publishers, 11-35.
- Leniger, M. (2006). *Nationalsozialistische Volkstumsarbeit und Umsiedlungspolitik 1933–1945: Von der Minderheitenbetreuung zur Siedlerauslese*. Berlin: Verlag für wissenschaftliche Literatur.
- Lukaschewski, M. (2013). *Persönlichkeiten, Ereignisse, Zusammenhänge der Geschichte*, Berlin: epubli GmbH
- Mikl-Horke, G. (2001). *Soziologie. Historischer Kontext und soziologische Theorie-Entwürfe*, München: Oldenbourg Verlag.
- Özmen, P. (2020). İtalyan Milliyetçiliği. Y. Z. Bölükbaşı (Ed.). *Milliyetçiliğin Coğrafyaları II*. Ankara: Gazi Kitabevi, 129-154.
- Peterlini, O. (2000). *Autonomie und Minderheitenschutz in Südtirol und im Trentino, Überblick über Land und Geschichte, Recht und Politik, Präsidium des Regionalrates Trentino-Südtirol in Zusammenarbeit mit der Regionalregierung*. Italien: Bozen/Trient.
- Scarano, F. (2020). Italien und die Südtirolfrage von De Gasperi bis Moro, A. Di Michele, A. Gottsmann, L. Monzali, K. Ruzicic-Kessler (Hrsg.), *Die schwierige Versöhnung, Italien, Österreich und Südtirol im 20. Jahrhundert*. Bozen: Bolzano University Press, 365-400.
- Schambeck, H. (1993). *Parlamentarismus und öffentliches Recht in Österreich, Entwicklung und Gegenwartsprobleme* (2. Band). Duncker Humblot.
- Smith, A. D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press.
- Smith, A.D. (2017). *Etno-Symbolizm ve Milliyetçilik*. B. F. Çallı (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Springenschmid K. (1971). *Schicksal Südtirol*. Graz: Leopold Stocker Verlag.
- Statistisches Jahrbuch für Südtirol. (2020). [https://astat.provinz.bz.it/downloads/JB2020\(1\).pdf](https://astat.provinz.bz.it/downloads/JB2020(1).pdf), (10.01.2022).
- Steininger, R. (1997). *Südtirol im 20. Jahrhundert, Vom Leben und Überleben einer Minderheit*, Innsbruck: Studien Verlag.
- Steininger, R. (2000). Die Südtirolfrage, *Archiv für Sozialgeschichte*, 40, 203-230.
- Steininger, R. (2015). *Südtirol, Vom Ersten Weltkrieg bis zur Gegenwart*. Innsbruck: Studien Verlag.
- Strunz, G. (2014). *Südtirol Natur und Kultur zwischen Vinschgau und Dolomiten*, Berlin: Trescher Verlag.
- Südtiroler Landesregierung. (2017). *Das Südtirol Handbuch Südtirol Handbuch mit Autonomiestatut*, Bozen: Überarbeitete Auflage.
- Von Hartungen, C. H. (2002). *Kurzgefasste Landesgeschichte Südtirols (1918-2002)*. Bozen: Südtiroler Landtag.

Yücel G. & Doğan, F. (2022). İtalyan İrredentizmi ve Güney Tirol Sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(42), 97-113.

Van Hout, M. (2020). In search of the Nation in Fiume: Irredentism, Cultural Nationalism, Borderlands. *Nations and Nationalism*, 26, 660–676.

Wolf, W. (1972). *Südtirol in Österreich. Die Südtirolfrage in der österreichischen Diskussion von 1945 bis 1969*. Würzburg: Holzner-Verlag.